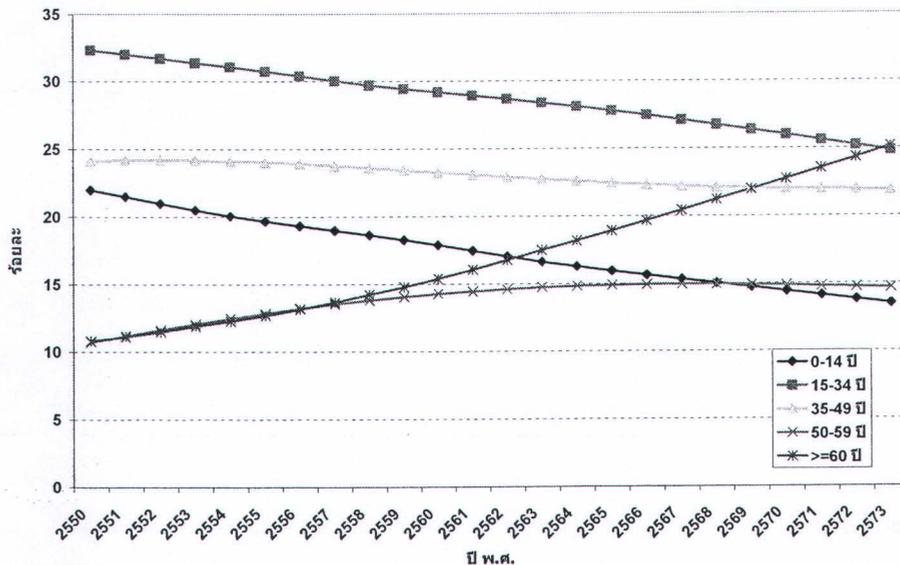

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาการวิจัย

สถานการณ์ที่ภาวะเจริญพันธุ์ของประชากรในหลายประเทศลดลงอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการแพทย์สมัยใหม่ส่งผลให้ประชากรมีอายุขัยที่ยืนยาวขึ้น อัตราการเสียชีวิตก่อนวัยชราลดลง เหล่านี้ทำให้โครงสร้างประชากรในวัยต่าง ๆ มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากในช่วงหลายปีที่ผ่านมา กล่าวคือ สัดส่วนของประชากรผู้สูงอายุมีแนวโน้มเพิ่มสูงมากขึ้นกลายเป็นสังคมผู้สูงอายุ (Aging Society) ในขณะที่ประชากรในวัยเด็กจะมีสัดส่วนที่ลดลงอย่างเห็นได้ชัด และสถานการณ์เช่นนี้ก็มีแนวโน้มที่จะทวีความรุนแรงมากขึ้นไปอีกในอนาคต ซึ่งประเทศต่าง ๆ รวมถึงประเทศไทย (แผนภาพที่ 1.1) ได้พยายามวางมาตรการในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ทางประชากรดังกล่าวอย่างจริงจัง

ที่มา: ข้อมูลจากการคาดประมาณประชากรของประเทศไทย 2543-2573 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตุลาคม 2550

แผนภาพที่ 1.1 สัดส่วนร้อยละของจำนวนประชากรไทยจำแนกตามกลุ่มอายุ (0-14 ปี 15-34 ปี 35-49 ปี 50-59 ปี และ 60 ปีขึ้นไป) พ.ศ. 2550-2573 ตามข้อสมมติด้านภาวะเจริญพันธุ์ระดับกลาง

สำหรับประเทศไทยนั้น เมื่อพิจารณาจากสัดส่วนร้อยละของประชากรในวัยต่าง ๆ ดังที่แสดงไว้ในแผนภาพที่ 1 แล้ว จะเห็นได้ว่าในปี พ.ศ. 2550 สัดส่วนของประชากรที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป จะมีสัดส่วนอยู่ที่ร้อยละ 10.82 ของประชากรทั้งหมด แต่สัดส่วนนี้จะเพิ่มสูงขึ้นจนถึงร้อยละ 15.39 ในปี พ.ศ.2560 และจะสูงขึ้นเป็นร้อยละ 25.12 ของประชากรทั้งหมดในปี พ.ศ.2573

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางอายุของประชากรนี้ ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ กล่าวคือ การที่ประชากรในวัยเด็กและวัยแรงงานมีสัดส่วนลดลงนั้น ไม่เพียงแต่จะส่งผลให้ประเทศไทยต้องสูญเสียโอกาสทางเศรษฐกิจที่จะได้รับจากการปันผลประชากร (Demographic Dividend) (เกื้อ วงศ์บุญสิน, 2546) เนื่องจากประชากรกลุ่มนี้เป็นผู้ที่มีผลิตภาพเชิงเศรษฐกิจสูง (Economic Productivity) เท่านั้น แต่การเปลี่ยนแปลงนี้ยังส่งผลกระทบต่อถึงการลดจำนวนลงของผู้ที่สามารถให้การดูแลประชากรสูงวัยในอนาคตอีกด้วย กล่าวคือในปี พ.ศ.2543 คนวัยทำงาน 100 คน ต้องเลี้ยงดูผู้สูงอายุ 13 คน และดูแลเด็ก 38 คน แต่ในปี พ.ศ.2563 คาดว่าคนวัยทำงาน 100 คน จะต้องเลี้ยงดูผู้สูงอายุ เพิ่มเป็น 23 คน ในขณะที่จำนวนเด็กลดลงเหลือ 30 คน (นภาพร ชโยวรรณ, 2542) ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้มีนัยสำคัญต่อสภาพสังคมและความเป็นอยู่ของประชากรไทยในอนาคต โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชากรในกลุ่มผู้สูงอายุอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

นอกจากโครงสร้างประชากรที่เปลี่ยนแปลงไปแล้ว ยังมีการเปลี่ยนแปลงอื่น ๆ ที่เป็นปัจจัยร่วมส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการดำเนินชีวิตและความเป็นอยู่โดยรวมของประชากรไทยเช่นกัน อาทิ การเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจจากสังคมเกษตรกรรมเข้าสู่การเป็นสังคมอุตสาหกรรมมากขึ้น การแข่งขันทางการตลาดกับสังคมโลกที่มีมากขึ้นผ่านกระแสโลกาภิวัตน์และสังคมไร้พรมแดน การรับเอาแนวคิดต่างชาติและต่างวัฒนธรรมผ่านการบริโภคสื่อต่าง ๆ เช่น สื่อภาพยนตร์ โทรทัศน์ การโฆษณา การบริโภคสินค้า และการรับรู้ข้อมูลผ่านทางอินเทอร์เน็ต ซึ่งล้วนแต่ส่งผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรม (Culture) ค่านิยม (Value) และวิถีชีวิต (Lifestyle) ตลอดจนสภาพความเป็นอยู่และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลทั้งภายในครอบครัวและบุคคลรอบข้างเช่นกัน ที่สำคัญคือ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับสถานการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม รวมทั้งค่านิยมของประชากรในประเทศโดยรวมดังกล่าว ยังส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตของประชากรผู้สูงอายุไม่มากนักเช่นกัน

1.2. วัตถุประสงค์ของโครงการ

เพื่อที่จะรองรับการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยที่มีแนวโน้มเข้าสู่สังคมผู้สูงวัยมากขึ้นในอนาคตอันใกล้ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนี้ หน่วยงานผู้รับผิดชอบทั้งภาครัฐและภาคเอกชนจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการวางแผนในการจัดการกับสภาพแวดล้อม เพื่อเอื้ออำนวยต่อการใช้ชีวิตของผู้สูงอายุหรือ

สนับสนุนดูแลให้ผู้สูงอายุสามารถใช้ชีวิตอยู่ได้อย่างสุขสงบราบรื่น แต่การที่จะสามารถวางแผนเหล่านี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้เกี่ยวข้องและหน่วยงานที่รับผิดชอบต้องเข้าใจถึงวิถีชีวิตและความนึกคิดของกลุ่มประชากรในการเตรียมความพร้อมเมื่อจะก้าวเข้าสู่วัยสูงอายุในอนาคต

นอกจากนี้ประชากรที่จะเข้าสู่วัยสูงอายุนั้นสามารถถูกแบ่งเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ ด้วยกัน คือ กลุ่มประชากรที่เป็นแรงงานในระบบ หรือเป็นกลุ่มคนที่ทำงานสังกัดหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน กับกลุ่มประชากรที่ไม่ได้เป็นแรงงานในระบบ หรือที่เรียกว่าแรงงานนอกระบบ ซึ่งก็คือกลุ่มคนที่ทำงานอิสระหรือไม่ได้ทำงานประจำ เช่น เจ้าของกิจการ หรือแม่บ้าน เป็นต้น

ด้วยเหตุนี้ เพื่อที่จะให้ผลการศึกษารอบกลุ่มประเด็นปัญหาและกลุ่มประชากรทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้น โครงการวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์สำคัญ 2 ประการเพื่อที่จะตอบประเด็นปัญหาเหล่านี้ ได้แก่

1) เพื่อทำการจำแนกกลุ่มประชากรออกเป็นกลุ่มย่อย โดยใช้ปัจจัยด้านโลกทัศน์ ทักษคติ ตลอดจนรูปแบบวิถีชีวิตในแง่มุมต่าง ๆ ของกลุ่มประชากรทั้งที่เป็นกลุ่มที่เข้าสู่วัยสูงอายุที่เป็นแรงงานในระบบและที่เป็นแรงงานนอกระบบ

2) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างโลกทัศน์ ทักษคติ ตลอดจนรูปแบบวิถีชีวิตในแง่มุมต่าง ๆ ของกลุ่มประชากร กับรูปแบบการเตรียมพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ

1.3 ขอบเขตการวิจัย

โครงการวิจัยนี้เป็นการศึกษาการเตรียมความพร้อมเพื่อที่จะเข้าสู่วัยผู้สูงอายุของประชากรที่เป็นแรงงานในระบบและนอกระบบ โดยทำการศึกษาเฉพาะประชากรในเขตกรุงเทพมหานครที่มีอายุตั้งแต่ 35 ปีถึง 59 ปี ซึ่งจะแบ่งเป็น 2 ช่วงอายุ คือ อายุ 35-49 ปี และ 49-59 ปี

สำหรับขอบเขตการวิจัยทางด้านประเด็นในการศึกษานั้น โครงการวิจัยนี้จะทำการศึกษาว่าปัจจัยด้านประชากรด้านประชากรเศรษฐกิจและสังคม และปัจจัยด้านจิตวิทยาสังคมว่ามีความสัมพันธ์อย่างไรกับพฤติกรรมการเตรียมพร้อมในการเข้าสู่วัยผู้สูงอายุด้านต่าง ๆ ของกลุ่มประชากรตามกรอบมาตรการส่งเสริมผู้สูงอายุในแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564)

